

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

THE PROBLEMS OF FORMATION THE FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE MARITIME SPECIALISTS

У статті йдеться про ефективні способи оволодіння майбутніми фахівцями морської галузі саме англійської мови як загальноприйнятої робочої мови у судноплаванні. Означене дозволить майбутнім менеджерам, механікам та судноводіям успішно спілкуватися з усіма суб'єктами, які беруть участь у наданні послуг з судноплавання (суднами, судноплавними компаніями, портами, фрахтувальниками, судовими брокерами, портовими адміністраціями, лоцманами тощо). Достатнє знання англійської мови сприятиме забезпеченню безпеки судна, його екіпажу і навколишнього середовища.

У статті проаналізовано зв'язок теоретичної та практичної підготовки майбутніх фахівців морської галузі під час їх навчання в ДІНУ «ОМА», зокрема при роботі в лабораторіях, з тренажерами, у мультимедійних та інтерактивних класах, комп'ютерних класах з прикладним програмним забезпеченням. При цьому у майбутніх менеджерів, механіків та судноводіїв: підвищується інтерес до вивчення морської англійської мови; з'являється бажання спілкуватися на професійні теми; формуються навички ведення переговорів з іншими суднами, портами та береговими станціями; удосконалюються навички володіння англійською мовою при роботі з навігаційним обладнанням тощо.

Аналізується навчальна дисципліна «Англійська мова (за професійним спрямуванням)», що сприяє забезпеченню можливості вільного спілкування у майбутній професійній діяльності, формуванню іншомовної комунікативної компетентності фахівців морської галузі.

Ключові слова: майбутні фахівці морської галузі, комунікативна компетентність, англійська мова за професійним спрямуванням, практична підготовка майбутніх менеджерів, механіків та судноводіїв.

The article deals with effective methods of mastering English as a generally accepted working language in shipping for future navigators. This will allow future managers, engineers and navigators to communicate successfully with all entities involved in the providing of shipping services (vessels, shipping companies, ports, charterers, ship brokers, port authorities, pilots, etc.). Sufficient knowledge of the English will help to ensure the safety of the ship, the crew and the environment.

The article analyzes the relationship between theoretical and practical training of future maritime specialists during their studies at the Danube institute of the National university "OMA", in particular when working in laboratories, with simulators, in multimedia and interactive classes, computer classes with application software. So, future managers, engineers and navigators will increase their: interest in learning maritime English; desire to communicate on professional topics; skills of communication with other ships and shore stations; English skills when working with navigation equipment, etc.

The educational discipline "English (for professional purposes)" is analyzed, which helps to ensure the possibility of free communication in the future professional activity, the formation of foreign language communicative competence of maritime specialists.

Key words: future maritime specialists, communicative competence, English for professional purposes, practical training of future managers, engineers and navigators.

УДК 378.937

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.24>

Чиж С.Г.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін
Дунайського інституту
Національного університету
«Одеська морська академія»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Важливість формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців морської галузі позначений активізацією взаємодії з міжнародними організаціями, розширенням векторів співпраці з іноземними партнерами. Відтак, рівень іншомовної підготовки в морських закладах вищої освіти має відповідати вимогам світового ринку праці та забезпечувати високу якість роботи фахівців, які працюють у портах, а також у складі багатонаціональних екіпажів або на суднах під іноземним прапором, де провідним засобом спілкування є англійська мова.

У Міжнародній конвенції з охорони людського життя на морі 1974 р. (після доповнень і змін) у Главі V, правило 14, зазначено: «Як робоча мова для комунікації на капітанському містку має використовуватись англійська, вона має використовуватись для зв'язку з капітанським містком іншого судна, для зв'язку з берегом, а також для спілкування на борту між лоцманом і членами екіпажу, які несуть вахту» [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності фахівців морського профілю розкрито у працях С. Волошинова, В. Захарченка, С. Козак, О. Літкової, І. Литвиненко, У. Ляшенко, І. Сокола та ін.

Особливостям формування іншомовної комунікативної компетентності присвячено праці: Г. Бородіної, М. Гез, Р. Гришкової, Т. Дементьєвої, О. Заболотської, І. Зимньої, Г. Китайгородської, Р. Мартинової, Л. Морської, С. Ніколаєвої, Ю. Пасова, М. Селс-Мурціо (M.Celce-Murcia), Д. Хаймс (D.Hymes), С. Савиньон (Sandra J. Savignon), Б. Шпіцберг (B. Spitzberg) та ін.

Аналіз досліджень проблем сучасної освіти моряків в Україні дає змогу сконцентруватись на проблемі підготовки майбутніх фахівців морського профілю, особливостях формування їх іншомовної комунікативної компетентності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Специфічність професійної діяльності майбутніх фахівців морської галузі,

необхідність забезпечення їх конкурентоспроможності на ринку праці, ставлять підвищені вимоги до професійної підготовки здобувачів освіти вищих морських навчальних закладів України.

Незважаючи на внесок, зроблений вітчизняними та зарубіжними науковцями у розв'язання проблеми підготовки фахівців морського флоту до майбутньої професійної діяльності, є протиріччя між потребою міжнародних організацій у висококваліфікованих менеджерах, механіках і судноводіях та недостатнім рівнем сформованості їх іншомовної комунікативної компетентності.

Мета статті – висвітлення проблем формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх менеджерів, механіків та судноводіїв у процесі викладання англійської мови.

Виклад основного матеріалу. Підготовка майбутніх фахівців у вищих морських навчальних закладах регламентується як загальними та галузевими державними нормативно-правовими актами (Закони України «Про освіту» (2017 р.) та «Про вищу освіту» (2014 р.), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013 р.), Морська доктрина України на період до 2035 року (2009 р.), Стандарт вищої освіти зі спеціальності «Річковий та морський транспорт» (2018 р.) та ін.), так і вимогами та стандартами Міжнародної морської організації (ІМО – International Maritime Organization).

Так, Стандарт вищої освіти містить компетентності, що визначають специфіку підготовки бакалаврів зі спеціальності 271 Річковий та морський транспорт [6]. Всі компетентності узгоджені між собою та відповідають дескрипторам Національної рамки кваліфікацій.

Об'єктами вивчення (згідно зі Стандартом) є: процеси судноводіння, навігаційне обладнання, системи та процеси навігаційного обслуговування; методи обробки та розміщення вантажів на судах; організація роботи екіпажів та піклування про людей на судах; системи управління рухом суден; системи забезпечення безпеки судноплавства.

Теоретичний зміст предметної галузі складається з положень теорій устрою судна, автоматичного управління, надійності; методів навігації, дистанційного спостереження об'єктів, прогнозування метеорологічних умов, захисту навколишнього середовища, оцінювання ризиків та прийняття рішень, протиаварійного управління.

Особа, якій присвоюється кваліфікація «Судноводій», повинна бути здатною використовувати та застосовувати інструменти, обладнання та системи, що забезпечують навігацію і управління морськими суднами, безпеку судноплавства та охорону навколишнього середовища.

Поняття «Судноводій» співвідноситься зі спеціальністю 271 «Річковий та морський транспорт», спеціалізація «Навігація та управління морськими

суднами», відповідно до Переліку галузей знань і спеціальностей, за яким здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266 [4].

У словнику професійної освіти подається таке визначення поняття «майбутній судноводій» – це майбутній фахівець із судноводіння, основним завданням якого є безпечне ведення судна за необхідним маршрутом [5].

Вивчаючи питання іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців морської галузі, ми звернули нашу дослідницьку увагу на освітньо-професійну програму судноводіїв.

Так, у Дунайському інституті Національного університету «Одеська морська академія» розроблена та реалізується Освітньо-професійна програма «Навігація та управління морськими суднами» [3]. Означена програма розроблена відповідно до Стандарту вищої освіти за спеціальністю «271 Річковий та морський транспорт» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з урахуванням вимог Міжнародної конвенції про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року, з поправками щодо досягнення стандартів компетентностей, встановлених для осіб командного складу палубної команди.

Метою освітньо-професійної програми (ОПП) є набуття здобувачами вищої освіти знань, розуміння, умінь та інших компетентностей, необхідних для:

- зайняття посад осіб командного складу палубної команди морських та річкових суден;
- роботи на підприємствах, установах та організаціях, що забезпечують експлуатацію флоту, управління рухом суден та безпеку судноплавства;
- продовження навчання на другому рівні вищої освіти.

В освітньо-професійній програмі «Навігація та управління морськими суднами» подано перелік компетентностей майбутнього фахівця (відповідно до Стандарту).

Так, *інтегральна компетентність* передбачає здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у сфері судноводіння, обробки та розміщення вантажів; управління операціями судна та піклуванні про людей на судні, що передбачає застосування теорій і методів наук про устрій судна, навігацію, технологію перевезення вантажів, комерційну експлуатацію засобів транспорту, управління ресурсами.

У Матриці відповідності компонентів освітньої програми програмним компетентностям для навчальної дисципліни «Англійська мова (за професійним спрямуванням)» визначено такі:

Загальні компетентності: ЗК2 Здатність використовувати англійську мову у письмовій та усній формі, у тому числі при виконанні професійних обов'язків.

Програмні результати навчання: ПРН15 Знання англійської мови, яке дозволяє використовувати англійською мовою професійні питання при виконанні фахових обов'язків.

В означеному документі подано обов'язкові (цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки, цикл математичної та природничо-наукової підготовки, цикл професійної та практичної підготовки) та вибіркові компоненти освітньо-професійної програми. Навчальна дисципліна «Англійська мова (за професійним спрямуванням)» є обов'язковою та входить до циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки.

Важливим компонентом ОПП є матеріально-технічне забезпечення, зокрема: наявність лабораторій, спеціалізованих навчальних приміщень укомплектованих лабораторним обладнанням, тренажерами, елементами суднового обладнання, яке відповідає вимогам розділу А-І/12 Міжнародної конвенції про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року та дозволяє в процесі проведення навчальних занять забезпечити набуття здобувачами вищої освіти компетентностей відповідно до стандартів, визначених вимогами правил ІІ/1, ІІ/2, VI/1, VI/2, VI/3, VI/4, VI/6 Міжнародної конвенції про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року, а саме:

- тренажери та/або спеціалізовані навчальні приміщення, обладнання яких дозволяє моделювати процес несення, передачі та здачі ходової штурманської вахти згідно прийнятими принципами та процедурам;
- спеціалізовані навчальні приміщення, обладнання яких забезпечує отримання знань і здатність користуватися навігаційними картами і виданнями, включаючи вказівки по плаванню, таблиці приливів, сповіщення мореплавцям, радіонавігаційні попередження та інформацію про рекомендовані курси;
- спеціалізоване навчальне обладнання з морехідної астрономії та метеорології;
- лабораторія електро- та радіонавігаційних приладів;
- тренажер ECDIS;
- тренажер GMDSS;
- лабораторія протипожежної безпеки та рятувальних засобів [3].

Відтак, освітньо-професійна програма повинна забезпечувати виконання вимог Міжнародної конвенції про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року з поправками, а її аналіз дає змогу з'ясувати роль вивчення англійської мови у програмах підготовки фахівців морського профілю.

Доцільно зауважити, що володіючи іншомовною комунікативною компетентністю, сучасний фахівець морського флоту зможе успішно діяти

в багатонаціональному екіпажі судна, виконуючи свої професійні обов'язки.

На важливості іншомовної комунікативної компетентності наголошено в «Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти: вивчення, викладання та оцінювання», які спрямовані на сприяння співпраці вчителів у Європі та за її межами. Як зазначено в документі, сформовані компетентності використовуються в різних контекстах залежно від умов і потреб для здійснення різних видів мовленнєвої діяльності, до яких належать мовленнєві процеси продукції та/або сприйняття текстів, пов'язаних із певними темами у специфічних сферах [1].

У «Плані дій щодо створення єдиного європейського індикатора провідних компетентностей» (The European Indicator of Language Competence) іншомовна компетентність розкривається через такі три компоненти, як:

- лінгвістична компетентність (система внутрішньо засвоєних комунікантом знань щодо функціонування іноземної мови, що виявляється в їх використанні в мовленнєвій діяльності);
- соціальна компетентність (охоплює соціокультурну, соціолінгвістичну та професійну складові, які сприяють реалізації основної мети сучасної освіти, коли іноземна мова постає засобом соціокультурного розвитку особистості, збагачення знаннями нової культури);
- комунікативна компетентність (володіння властивими кожному висловлюванню правилами, які підпорядковуються загальним правилам граматики, що забезпечує здатність використання мови в процесі комунікації) [7].

Закладені «Рекомендаціями» та «Планом дій» підходи до визначення сутності іншомовної комунікативної компетентності, набули уточнення у працях дослідників, які займаються вивченням питань підвищення іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців.

Відтак, навчальна дисципліна «Англійська мова (за професійним спрямуванням)» сприяє забезпеченню можливості вільного спілкування у майбутній професійній діяльності, формуванню іншомовної комунікативної компетентності майбутнього морського фахівця. Необхідною передумовою досягнення означеної мети є розвиток умінь здобувачів освіти в усіх видах мовленнєвої діяльності (читання фахових текстів, мовлення, аудіювання та письма) у процесі їх підготовки у вищому морському навчальному закладі.

Мета вивчення навчальної дисципліни «Англійська мова (за професійним спрямуванням)» – виконання вимог до підготовки вахтового помічника капітана й отримання необхідних навичок у спілкуванні англійською мовою на борту судна і в змішаних екіпажах відповідно конвенції ПДНВ (STCW-78/95) з поправками, таблиця А-ІІ/1-5), ОП

і навчального плану підготовки бакалавра. Програма відповідає Модельному (типовому) курсу ІМО 3.17. Основним призначенням навчальної дисципліни «Англійська мова (за професійним спрямуванням)» є оволодіння вміннями спілкуватися іноземною мовою при здійсненні професійної діяльності. При цьому у здобувачів освіти відбувається формування комунікативної компетентності, тобто здатності та готовності здійснювати як безпосереднє (говоріння, розуміння на слух), так і опосередковане спілкування (читання з розумінням іноземних текстів, письмо).

Унаслідок опанування навчальної дисципліни «Англійська мова (за професійним спрямуванням)» у майбутнього фахівця морської галузі формується іноземне професійне мовлення, що в подальшому слугує засобом ефективного спілкування, налагодження контакту з іноземними колегами, сприяє запобіганню конфліктам під час перебування на суднах із багатонаціональним екіпажем. Окрім цього, відтворюючи реальні життєві ситуації, здобувачі освіти здатні досягти необхідного рівня професійної компетентності, який допоможе їм реалізуватися як спеціалісту в майбутньому й убезпечити себе від можливих ризиків на морі: вчасне правильне розуміння отриманої інформації (яка надається англійською) зводить до мінімуму «людський чинник» створення небезпечної ситуації.

Отже, навчальна дисципліна «Англійська мова (за професійним спрямуванням)» при підготовці майбутніх менеджерів, механіків та судноводіїв є однією з провідних, сприяє інтегруванню знань з курсів усіх циклів підготовки, удосконаленню професійних умінь і навичок здобувачів освіти.

Висновки. Зауважимо, що знання англійської мови на високому рівні підвищують конкурентоспроможність моряків на міжнародному ринку праці, розширюють можливості для професійного

спілкування. Провідного значення набуває підготовка фахівців морського профілю до іноземного спілкування, що є передумовою для налагодження міжнародних контактів, професійної комунікації із закордонними колегами, а також для академічної мобільності студентів. Зважаючи на вищезазначене, зауважимо, що знання іноземних мов варто трактувати як обов'язковий компонент професійної підготовки майбутніх фахівців морського профілю.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / [наук. ред. укр. видання д-р пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва]. К. : Ленвіт, 2003. 273 с.
2. Международная конвенция по охране человеческой жизни на море 1974 года (СОЛАС-74) : ([консолидированный] текст, измененный Протоколом 1988 года к ней, с поправками). СПб. : ЦНИИМФ, 2010. 992 с.
3. Освітньо-професійна програма 271.01 «Навігація та управління морськими суднами» (URL: <https://dinuoma.com.ua/wp-content/uploads/2000/01/opp-sudovogdenie2019.pdf>)
4. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : пост. КМУ від 29.04.2015 № 266. (URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-p>.)
5. Професійна освіта : словник [навч. посібник] / уклад. С. У. Гончаренко [та ін.] / за ред. Н. Г. Ничкало. Київ, 2000. 380 с.
6. Стандарт вищої освіти зі спеціальності «Річковий та морський транспорт» (URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/271-richkoviy-ta-morskiy-transport-bakalavr.pdf>)
7. The European Indicator of Language Competence. Report from the Educational Council to the European Council. Barcelona, March 2002. (URL: <http://www.edu.languagelearning.com.ua>.)